

при виробництві біоетанолу за використання її як добавки до корму тварин, дасть змогу забезпечити стабільне зростання обсягів виробництва продукції тваринництва без дода-

ткових витрат коштів. Це сприятиме створенню нових робочих місць, зменшенню імпорту м'яса та поліпшенню економічної ситуації у сільському господарстві країни.

Досліджено динаміку виробництва зерна та проведено аналіз обсягів виробництва м'яса в Україні. Обґрунтовано необхідність виробництва біоетанолу шляхом біоконверсії фуражного зерна.

Исследована динамика производства зерна и осуществлен анализ объемов производства мяса в Украине. Обоснована необходимость производства биоэтанола путем биоконверсии фуражного зерна.

The dynamics of grain production in Ukraine is studied. The analysis of volumes of meat production in Ukraine is carried out. The necessity of bioethanol production by bioconversion of cornmeal is substantiated.

*

Л.В. БІЛОЗОР, кандидат економічних наук
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Інноваційна продукція в аграрній сфері: ідентифікація, створення та використання

Між рівнем інноваційного та економічного розвитку існує пряма залежність. Індикатором, який характеризує рівень продуктивності економіки країни, є індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), визначений за факторами інноваційного розвитку.

Сучасний стан інноваційного розвитку в Україні позначився на її позиціях в рейтингу конкурентної економіки Всесвітнього економічного форуму: за 2009-2010 роки 82 місцем серед 133 країн, за 2010-2011 – 89-е серед 139 країн, за 2011-2012 – 82-е серед 142 країн, в той час як Росія займала 63 місце протягом 2009-2010 років і 66-е – у 2011 році. Крім того, Україна у 2011-2012 роках за здатністю до нововведень посіла 42 місце із 142-х, за якістю роботи науково-дослідних установ – 72-е, за кількістю компаній, що витрачають кошти на дослідження та розробки – 75-е, за співпрацю університетів із промисловими компаніями у сфері досліджень і розробок – 70-е, за придбання передової технічної продукції – 112-е, за вина-

хідливість учених та інженерів – 51-е, за кількістю наданих патентів – 71 місце¹.

Інноваційний розвиток, як відомо, є одним з основних критеріїв успіху не тільки окремого суб'єкта господарювання, а й держави загалом. Нині в Україні визначено основні напрями вдосконалення механізму інноваційного розвитку. Проте й надалі залишається актуальною проблема подолання недосконалості системи державного регулювання у сфері науки, технологій та інновацій, значного скорочення обсягів фінансування наукових досліджень, що гальмує розробку і впровадження інноваційної продукції в аграрній сфері.

Подальших досліджень потребують питання запровадження державного замовлення на інноваційну продукцію, формування системи страхування, інвестування інноваційних процесів і надання позик, створення механізмів комерціалізації результатів науково-технічних розробок і передачі їх у сферу виробництва, сприяння розвитку інноваційної інфраструктури тощо. До складу ін-

¹ The global Competitiveness Index Analyzer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gcr.weforum.org/gcr09/>. – Назва з екрана.

новаційної інфраструктури входять технополіси, наукові та технологічні парки, центри трансферу технологій, інноваційні центри, бізнес-інкубатори, інформаційні мережі науково-технічної інформації, експертно-консалтингові та реінжинірингові фірми. Проте не всі з вищеперелічених організацій існують і характеризуються ефективною діяльністю на території України. Основною причиною цього є недосконале законодавство або й повна його відсутність.

Теоретичні та практичні засади інноваційного розвитку й управління інноваційною сферою висвітлено у працях зарубіжних учених: Й. Шумпетера, Б. Твісса, А. Томпсона, А. Стрікланда, П. Еліота, Б. Санто, М. Портера, В. Хартмана, С. Фрімена, Г. Менша, а також у наукових працях провідних вітчизняних науковців: Ю. Бажаля, І. Бланка, А. Бузні, В. Герасимчука, В. Гейця, Б. Гриньова, Р. Фатхутдінова, Д. Черваньова, С. Шолудченка та інших дослідників. Дослідженням питань інновацій та інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями їх прояву в аграрній сфері займаються В. Василенко, С. Володін, О. Дацій, М. Малік, Л. Михайлова, П. Саблук, С. Тивончук.

Учені досліджують передумови інноваційного розвитку, розглядають перешкоди в їх практичній реалізації та можливі шляхи подолання негативних тенденцій у цій сфері. Проте ряд актуальних питань й надалі залишаються дискусійними, що підтверджує доцільність продовження наукового пошуку.

Метою статті є обґрунтування сукупності економічної категорії «інноваційна продукція», формування характерних ознак інноваційної продукції в аграрній сфері з метою її ідентифікації, особливостей комерціалізації та визначення основних напрямів і умов подальшого інноваційного розвитку в Україні.

На основі аналізу літературних джерел встановлено, що під інноваційною продукцією в аграрній сфері слід розуміти нагромадження оригінальних наукових знань, матеріалізованих у вигляді нових технологій та елементів технологій, матеріалів, способів

організації й управління виробництвом, які мають переваги за певними позитивними ознаками порівняно з аналогами і забезпечують при їх застосуванні приріст економічного, соціального й інших видів ефекту.

На нашу думку, інновація – це наукові надбання, вироблені у готовому для використання вигляді, але поки що повною мірою не реалізовані в масовому виробництві через відсутність необхідних умов, коштів, матеріальних ресурсів тощо. Особливістю інновацій є існування людського фактору, інтелект якого спроможний нагромаджувати та перетворювати нові знання для створення інноваційної продукції. Джерелами появи інновацій можуть бути: держзамовлення, самоініціатива наукових установ або потреби ринку. Проте найбільш успішними, як переконує досвід розвинених країн, будуть інновації, які виникли на основі останнього джерела.

Створена нова продукція повинна відповідати певним характеристикам та володіти необхідними ознаками для того, щоб ідентифікувати її як інноваційну. Так, інновації повинні нести у собі щось нове, пов'язане з якісними змінами в економічному процесі, спрямоване на динамічні шляхи зростання.

Крім того, інноваціям притаманні певні особливості: інновація є доцільною і корисною зміною попереднього стану, запропонованою людиною; ця зміна повинна набути практичного застосування, причому вперше в даній галузі, зокрема в агропромисловому виробництві; предметом цих змін є продукти, технології, соціальні, економічні, екологічні процеси тощо; метою інновації є задоволення суспільної потреби; інновація є засобом, використання якого дає змогу одержати певний ефект; інновації є засобом реалізації цілей розвитку агропромислового підприємства, що також позитивно впливає на підвищення ефективності його виробничої діяльності. Для визначення ефекту від впровадження інноваційної продукції необхідно, з одного боку, встановити розмір перевищення кінцевих результатів від її використання над витратами на розробку, виготовлення й реалізацію, а з іншого – зістави-

ти отримані (при цьому) результати з одержаними показниками від застосування інших аналогічних за призначенням варіантів інноваційної продукції.

Разом із тим кожній інноваційній продукції притаманна межа існування, яку слід розглядати як певний інтервал від появи до зникнення інновацій з обігу, що обов'язково характеризується періодом окупності витрат на створення інновацій в процесі застосування у виробничій сфері. Для того щоб інновація вважалася завершеною, необхідною є наявність принаймні двох умов: це масове використання інновації у виробництві та окупність інновації, тобто відшкодування витрат на її одержання за рахунок прибутку¹.

За обставин, коли економічні відносини сільськогосподарських товаровиробників із науковими установами здійснюються на ринкових засадах, ринок інноваційної продукції виступає головним джерелом реалізації науково-інноваційних розробок в аграрній сфері. На нашу думку, ринок інноваційної продукції – це сфера обігу інноваційної продукції як товару, на який є попит, підкріплений платоспроможністю споживачів, і належна пропозиція. Тобто ринок є системою задоволення споживчого попиту в інноваційній продукції з такими складовими, як продавець, товар, ціна реалізації, канали збуту, споживач.

Як товар інноваційну продукцію можливо реалізувати тільки за наявності на неї відповідного попиту. Вона повинна задовольняти потреби конкретного ринку, відповідати рівню сучасних потреб, бути доступною як за ціною, так і за сприйняттям. Отже, ринок інноваційної продукції віддзеркалює у загальному кругообігу: виробництво, розподіл, обмін і споживання.

Основними умовами виникнення і функціонування ринку інноваційної продукції є, по-перше, суспільний поділ праці, завдяки якому відбувається спеціалізація учасників ринкових відносин; по-друге, повна само-

стійність ринкових суб'єктів у виборі: виробничо-господарської діяльності, придбанні засобів виробництва, визначенні умов і місця реалізації інноваційної продукції, що пов'язано з намаганням кожного отримати особистий прибуток та є підґрунтям для конкуренції; по-третє, задоволення платоспроможного попиту споживачів на умовах вільної взаємної згоди на відшкодування понесених витрат, еквівалентного обміну і конкурентоспроможності².

Формування й функціонування ринку інноваційної продукції – це досить складний і тривалий процес, що відбувається поетапно, базується на певних принципах (раціоналізму, системності, комплексності, балансу інтересів ринкових суб'єктів, “розумної” орієнтації на задоволення потреб і запитів споживачів) та покликаний виконувати певні функції: посередницькі, стимулювально-збутові, контролюючі, інтеграційні, економічні, ціноутворювальні, регулювальні й інформаційні.

Ефективне функціонування ринку інноваційної продукції стане можливим лише при паралельному застосуванні та комбінуванні методів ринкового механізму самоорганізації й системи державного регулювання. Тому необхідно удосконалювати механізм державної підтримки та регулювання розвитку ринку в напрямі створення конкурентного середовища на ринку; здійснення фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників за рахунок надання їм можливостей придбання інноваційної продукції в кредит; удосконалення системи ціноутворення на інноваційну продукцію; зростання платоспроможного попиту споживачів; створення системи моніторингу й інформації щодо аналізу та прогнозування кон'юнктури ринку інноваційної продукції³.

У вирішенні проблем нормативно-правового забезпечення інноваційної сфери, розробки та введення в дію нових правових актів і вдосконалення чинних, в останні ро-

¹ Білосор Л.В. Методологічні підходи щодо формування інноваційної продукції в аграрній сфері / Л.В. Білосор // Економіка АПК. – 2004. – №9. – С.88-93.

² Білосор Л.В. Особливості формування ринку інноваційної продукції в аграрній сфері / Л.В. Білосор // Економіка АПК. – 2005. – №2. – С.106-112.

³ Білосор Л.В. Попит та пропозиції на ринку інноваційної продукції / Л.В. Білосор // Економіка АПК. – 2005. – №9. – С. 125-129.

ки в Україні відбулися суттєві зрушення. Так, з метою створення в країні інноваційної інфраструктури, спроможної забезпечити потужний організаційно-економічний механізм комерціалізації інноваційної діяльності й підвищити рівень інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки, розроблено Концепцію розвитку національної інноваційної системи та державні програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки» і «Інформаційне забезпечення органів державної влади щодо інноваційної діяльності». Розроблено план заходів державних інвестицій для реалізації зазначених програм, до виконання якого залучено регіональні центри інноваційного розвитку. Доведено, що об'єднання представників різних сфер діяльності, а саме: дослідницьких і навчальних установ, об'єктів державного управління, фінансових організацій, підприємств і підприємницьких структур, сприяють активізації інноваційних процесів.

Разом із тим система інноваційного забезпечення сільськогосподарських підприємств передбачає поряд із функціонуючими науковими організаціями, які виробляють інноваційну продукцію, наявність певної впроваджувальної ланки, якою, на думку С.А. Володіна¹, можуть бути центри інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Вони можуть виконувати такі функції: моніторинг, збір закінчених наукових розробок для формування банку інформаційних ресурсів і підготовки прогнозно-аналітичної інформації; формування замовлень на науково-дослідні розробки; доведення науково-технічних розробок до стадії інноваційного продукту; координація впроваджувальної діяльності в сільському господарстві та реклама, спрямована на використання інновацій в сільськогосподарському виробництві².

¹ Володін С.А. Наукові основи інноваційного провайдингу на прикладі наукоємної сфери АПК / С.А. Володін. – К. : Дія, 2006. – 112 с.

² Гриник І.В. Підвищення ефективності діяльності центрів наукового забезпечення АПК / І.В. Гриник // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 12. – С. 106-109.

Підтримуємо пропозиції ННЦ “Інститут аграрної економіки” про доцільність створення Державного фонду накопичення і використання закінчених нових наукових розробок, одержаних за рахунок бюджетного фінансування науково-дослідних робіт. Його формування слід здійснювати на основі ретельної експертизи й оцінки інноваційної продукції відповідно до визначених вимог. Атестацію інноваційної продукції слід проводити з урахуванням актуальності тематики, новизни вирішуваних проблем, очікуваного економічного ефекту й можливих масштабів впровадження. Такий фонд повинен вирішувати питання, пов’язані зі збором інформації щодо заінтересованості товаровиробників у придбанні наукових розробок та організації їх використання, можливо з наданням цих розробок у кредит. Крім того, на Державний інноваційний фонд необхідно покласти функції з організації випробування та виробничої перевірки наукових розробок.

Відновити діяльність Державного інноваційного фонду запропоновано і в проекті «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», передбачивши його наповнення шляхом певних відрахувань від валового доходу всіх платників податку³.

На нашу думку, необхідно розробити та затвердити на рівні Уряду дієвий механізм державного замовлення на інноваційну продукцію, визначивши при цьому єдиний центральний орган виконавчої влади, який відповідав би за формування обсягів державного замовлення на інноваційну продукцію.

У сфері інноваційної політики вже відбулися певні зрушення на державному рівні. Так, Кабінет Міністрів України 14 травня 2008 року прийняв Постанову № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки". Метою Програми є створення у 2009-2013 роках в Україні інноваційної інфраструкту-

³ Проект «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.in.gov.ua/files/content/part_3111.pdf.

ри, спроможної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2011 року № 1396 передбачено утворити Державну інноваційну небанківську фінансово-кредитну установу “Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу” з віднесенням її до сфери управління Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації. Метою його створення є надання державної підтримки для впровадження вітчизняних високотехнологічних наукових, науково-технічних розробок і винаходів у виробництво відповідно до пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, насамперед для підтримки реалізації інноваційних проектів суб’єктів малого підприємництва.

Постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701 було затверджено порядок присудження на конкурсних засадах щороку до Дня науки п’яти Премій за особливі досягнення у розробленні та впровадженні інноваційних технологій у виробництво і виведення на ринок вітчизняної інноваційної продукції.

Проте ряд проблем в інноваційній сфері й донині не вирішено. Однією з основних, яка гальмує розвиток високотехнологічного сектору економіки, залишається відсутність фінансування й недостатньо ефективна державна інноваційна політика, що призводить до скорочення чисельності наукових працівників, ускладнює одержання економічної віддачі у вигляді завершених інноваційних пропозицій та їх реалізації у сферах вітчизняної економіки. Відсутність у країні попиту на результати наукових досліджень, неповноцінність державної системи захисту прав інтелектуальної власності та механізмів комерціалізації інтелектуального продукту позбавляють стимулів потенційних суб’єктів інноваційної діяльності та призводять до субсидіювання економік більш розвинутих країн за рахунок безкоштовного трансферу як висококваліфікованих фахів-

ців, так і результатів фундаментальних досліджень.

Інноваційний процес гальмується неналежним інституційним забезпеченням інноваційної діяльності, що виявляється у відсутності розвинутого ринкового середовища загалом та зокрема незавершеності й безсистемності формування відповідної нормативно-правової бази, практиці “призупинення” окремих норм чинних законів, які регулюють інноваційну діяльність, неповноті інфраструктури інноваційного розвитку. Державна політика інноваційного розвитку характеризується непослідовністю, відсутністю чіткої концепції національних інноваційних пріоритетів і системного підходу до розвитку інноваційної діяльності.

З метою удосконалення інституційного середовища здійснення інноваційної діяльності в Україні необхідно: відновити фінансування заходів, спрямованих на розвиток інноваційної інфраструктури, шляхом передбачення у державному бюджеті фінансування заходів Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки»; закріпити на загальнодержавному рівні середньострокові пріоритети інноваційної діяльності в межах визначених довгострокових стратегічних пріоритетів; внести зміни до Податкового кодексу України, передбачивши зарахування на спеціальний рахунок інноваційних підприємств, що реалізують інноваційні проекти в межах технопарків, 50 % від податку на прибуток, що був одержаний від виконання інноваційних проектів, за умови використання його виключно на фінансування інноваційної та науково-технічної діяльності, розширення власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз; розробити комплекс інструментів державної підтримки інноваційної діяльності малих та середніх підприємств; створити при Президентові України дорадчий орган для сприяння формуванню й реалізації єдиної державної інноваційної політики в Україні; забезпечити організацію дієвої експертної оцінки економічної ефективності інвестиційно-інноваційних проек-

тів, які претендують на отримання державної підтримки; стимулювати науково-дослідну та технологічну кооперацію у спосіб формування інформаційного простору для міжнародного трансферу технологій¹.

Для розвитку системи страхування інноваційних ризиків потрібно за підтримки держави створити спеціалізовані венчурні фонди, які від її імені будуть гарантом повернення страхувикам можливих збитків і механізмами відшкодування державних коштів, витрачених на створення системи страхування інноваційної діяльності².

Із метою відстеження ситуації стосовно результативності співпраці творців інтелектуальних розробок, підприємств і організацій щодо їх впровадження, а також рівня впливу суб'єктів науково-технологічної сфери на продуктивність праці та конкурентоспроможність продукції, послуг і прийняття відповідних державних рішень доцільно впровадити державне статистичне спостереження створення та використання передових виробничих технологій, нових в Україні, у світі та принципово нових, з урахуванням використаних об'єктів інтелектуальної власності та їх патентної чистоти. Для

цього потрібно скористатися досвідом країн Організації економічного співробітництва та розвитку і впровадити щорічний науково-статистичний облік виробництва, експорту та імпорту продукції за рівнем наукоємності галузей промисловості³.

Отже, інноваційний тип розвитку аграрного сектору економіки України має ускладнену структуру через залучення до функціонально-виробничих процесів природних ресурсів і біологічних організмів. Основоютворюючими елементами моделі інноваційного розвитку аграрного сектору України є біологічний потенціал та науково-освітня система, яка формує інноваційне мислення, генерує інноваційну продукцію.

На сучасному етапі пріоритетними напрямками інноваційної політики мають стати: адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності; переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит і споживача; створення привабливих умов для творців інновацій, стимулювання інноваційної активності підприємництва; системний підхід в управлінні інноваційним розвитком, інформатизація суспільства.

Обґрунтовано сутність інноваційної продукції, розглянуто характерні для аграрної сфери ознаки інноваційної продукції, виявлено основні напрями й умови подальшого інноваційного розвитку в Україні.

Обоснована сущность инновационной продукции, рассмотрены характерные для аграрной сферы признаки инновационной продукции, выявлены основные направления и условия дальнейшего инновационного развития в Украине.

An article substantiates the essence of innovative products, considers typical for the agrarian sphere signs of innovative products, points out basic directions and terms of further innovative development in Ukraine.

* * *

¹ Жаліло Я. А. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.

² Лаврук В.В. Активізація інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств / В.В. Лаврук // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету: зб. наук. праць. – 2010. – № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2010_17/Lavruk.pdf. – Назва з екрана.

³ Проект «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.in.gov.ua/files/content/part_3111.pdf.